

Conjunctuurbericht

1899 1999 cijfers voor iedereen
Centraal Bureau voor de Statistiek

maart 1999

- **Algemeen: stemming minder positief**
- **Producentenvertrouwen: laagste niveau sinds vijf jaar**
- **Werkloosheid: verdere daling**

Algemeen

Een tweetal belangrijke stemmingsindicatoren duidt op een tanend optimisme bij zowel industriële producenten als bij, zij het in mindere mate, consumenten. In februari bereikte het niveau van het producentenvertrouwen het laagste peil van de laatste vijf jaar. De ondernemers in de zakelijke dienstverlening zijn duidelijk positiever gestemd. Na de forse dalingen van het consumentenvertrouwen in september en oktober vorig jaar stabiliseert de indicator min of meer op een niveau dat duidelijk onder dat van de voorgaande twee jaar ligt.

Het groeicijfer van de waarde van de in- en uitvoer van goederen over 1998 bleef achter bij die van de voorgaande jaren. Bovendien zijn de stijgingspercentages in de loop van het jaar voortdurend kleiner geworden. De prijsdalingen zijn hierbij een voorname oorzaak, maar ook de volumegroei is afgenomen. Vergeleken met een jaar eerder lagen de consumentenprijzen in februari 2,1% hoger. De geregistreerde werkloosheid daalt. De rente is stabiel.

Producentenvertrouwen

Het producentenvertrouwen, de stemmingsindicator van de ondernemers in de industrie, is in februari gedaald ten opzichte van januari. De indicator van het vertrouwen komt uit op -1,1. Dit betekent dat de ondernemers met een pessimistische stemming die met een optimistische met ruim 1 procentpunt overtreffen. Het bereikte niveau is het laagste sinds het begin van 1994. Na de hausse in het producentenvertrouwen halverwege 1997 volgde met name in de tweede helft van 1998 een forse terugval. In januari leek het producentenvertrouwen zich iets te herstellen, maar die verbetering zet in februari niet door. De ondernemers oordeelden met name negatiever over de eigen orderpositie en de omvang van de voorraden. Opvallend is dat er geen verdere daling van de verkoopprijzen wordt verwacht. De stabilisatie van de grondstofprijzen, met name die van de aardolie, speelt hierbij mogelijk een rol. In alle bedrijfstakken overheerst de negatieve stemming over de orderpositie.

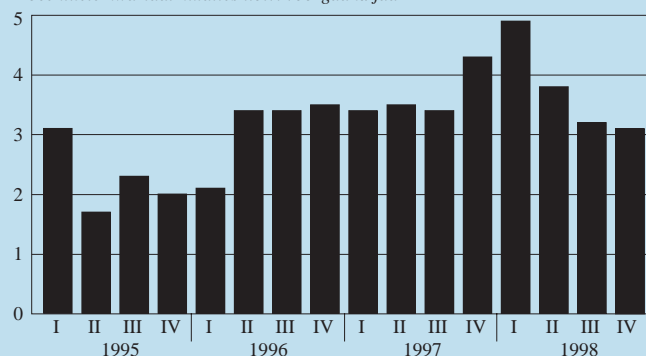
Werkloosheid

De geregistreerde werkloosheid lag in de periode december-februari 83 duizend lager ten opzichte van het aantal personen in het jaar daarvoor. Het totale aantal geregistreerde werklozen komt hiermee op 263 duizend. De werkloosheid is door seizoensinvloeden in het begin van het jaar altijd relatief hoog. Na correctie voor dit effect komt het aantal uit op 249 duizend. Dit is zeventienduizend lager dan het gemiddelde in de periode november-januari.

De geregistreerde werkloosheid is een belangrijke indicator voor de situatie op de arbeidsmarkt. Op grond van deze indicator is de ontwikkeling op de arbeidsmarkt nog steeds gunstig. De cijfers van de geregistreerde werkloosheid zijn gebaseerd op een steekproefonderzoek en kennen dus een onzekerheidsmarge. Daarom kan de ontwikkeling van de geregistreerde werkloosheid beter over een wat langere periode worden bezien. Sinds begin 1995 begon de werkloosheid af te nemen. Tussen medio 1997 en medio 1998 bedroeg de daling gemiddeld negenduizend per maand. Vanaf medio 1998 is dit vijfduizend.

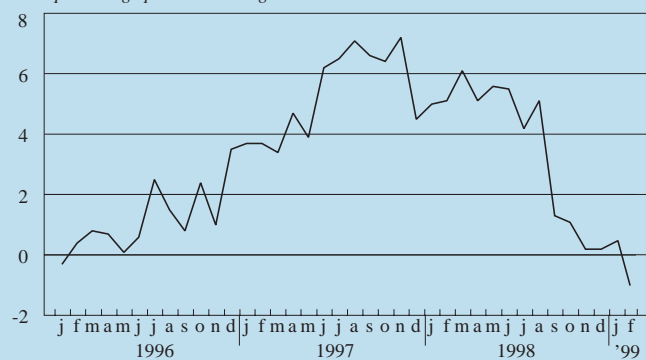
Bruto binnenlands product (volume)

Procentuele kwartaalmutaties t.o.v. voorgaand jaar

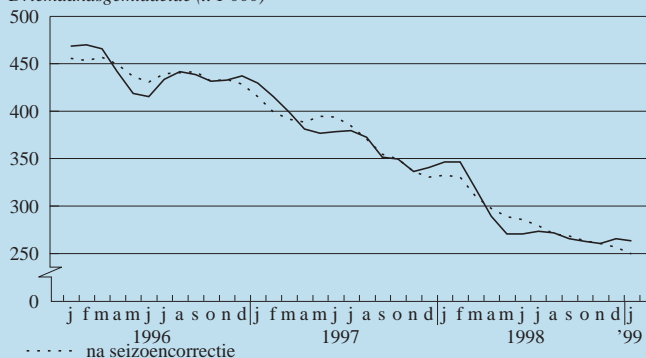
Producentenvertrouwen

Saldo percentage positieve en negatieve antwoorden

Geregistreerde werkloosheid

Driemaandsgemiddelde (x 1 000)

Kerngegevens recente ontwikkelingen

Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor, tenzij anders aangegeven

	1992/96 gemidd.	1997	1998	1998				1998		1999	
				1 ^e kw.	2 ^e kw.	3 ^e kw.	4 ^e kw.	nov.	dec.	jan.	febr.
Economische kernvariabelen (volume)											
Bruto binnenlands product	2,3	3,6	3,7	4,9	3,7	3,2	3,1				
Invoer goederen en diensten	3,8	7,1	6,8	11,6	6,0	5,6	—				
Consumptie	1,9	2,7	4,1	3,7	3,8	4,5	—				
Overheid	1,2	1,5	2,5	3,1	2,2	2,4	—				
Gezinnen	2,1	3,2	4,4	3,8	4,4	4,6	4,7	4,2	5,2	—	—
Voedings- en genotmiddelen	1,5	1,4	0,2	1,7	0,5	-1,8	0,6	-2,9	3,0	—	—
Duurzame consumptiegoederen	1,1	4,6	8,7	5,8	8,7	10,6	9,4	8,6	10,9	—	—
Diensten en overige goederen	2,5	3,2	4,1	3,7	4,1	4,4	4,2	4,4	4,1	—	—
Bruto investeringen in vaste activa	1,0	6,8	3,9	9,1	0,4	3,9	—				
Bedrijven	0,7	7,8	3,6	8,2	-0,3	4,1	—				
Overheid	2,8	0,1	5,8	15,6	4,9	2,4	—				
Uitvoer goederen en diensten	4,6	6,7	5,9	8,9	7,3	5,1	—				
Productie (volume)											
Delfstoffenwinning	2,6	-10,4	-6,0	-11,7	-14,0	-4,2	5,1	10,3	1,5	—	—
Industrie	1,6	4,3	2,4	4,9	4,1	2,1	-1,2	-1,7	-2,9	—	—
Openbare nutsbedrijven	1,9	-0,8	1,6	-1,5	1,2	2,2	4,8	7,3	3,1	—	—
Bouwnijverheid	-2,2	3,9	2,1	11,5	-1,5	1,1	-1,5	-0,7	-0,9	—	—
Prijzen											
Consumentenprijsindex ¹⁾	—	2,2	2,0	2,1	2,2	1,8	1,8	1,7	1,7	2,2	2,1
Productenprijsen industrie afzet	0,3	2,8	-2,3	0,9	-1,2	-3,6	-5,1	-5,2	-5,0	-5,0	—
Productenprijsen industrie verbruik	-0,0	3,8	-5,8	-0,7	-4,2	-7,9	-9,9	-10,5	-9,4	-9,7	—
Aardolie, North Sea Brent (in \$ per barrel)	17,92	19,38	13,43	14,77	14,09	13,04	11,82	11,85	10,32	11,09	10,57
Amerikaanse dollar (in gld)	1,75	1,95	1,98	2,05	2,02	1,99	1,88	1,90	1,88	1,90	1,97
Goud (in gld per 1 gram fijn)	21,20	21,07	19,32	20,21	20,01	18,96	18,10	18,32	17,99	17,91	18,53
Cao-lonen											
Particuliere bedrijven	2,5	2,2	3,1	3,0	2,9	3,4	3,2	3,2	3,2	2,5	2,5
Overheid	1,7	2,3	2,3	2,9	2,8	2,7	2,4	2,3	2,5	1,9	2,0
Gepremieerde en gesubsidieerde sector	2,1	0,2	2,7	1,1	1,4	3,2	4,0	4,0	3,9	3,9	3,7
Stemming ²⁾ (in %)											
Orderpositie zakelijke dienstverlening	—	13	22	43	18	10	16				
Productenvertrouwen industrie	-0,8	5,3	3,7	5,5	5,3	3,4	0,6	0,2	0,2	0,6	-1,1
Consumentenvertrouwen	-7,5	14,9	17,3	20,5	23,2	21,5	4,2	4,2	4,7	7,9	6,4
Economisch klimaat	-19,6	18,9	16,1	26,1	27,3	21,5	-10,6	-10,7	-8	-2,5	-7,3
Koopbereidheid	0,5	12,3	18,2	16,7	20,4	21,5	14,1	14,1	13,2	14,9	15,6
Arbeidsmarkt											
Aantal banen van werknemers (x 1 000)	5 645	5 993	—	6 112	6 215	6 241	—				
Aantal vacatures (x 1 000)	55	85	—	122	139	118	—				
Geregistreerde werklozen ³⁾ (x 1 000)	428	375	287	346	270	273	260	260	265	263	—
Aantal uren uitzendkrachten	9	15	6	15	7	4	0				
Faillissementen bedrijven en inst.	6	2	-8	-6	-8	-3	-15	-20	7	-20	1
Geld en krediet											
Koersindex voor aandelen, algemeen	14	51	26	40	44	17	9	16	14	17	7
Binnenlandse liquiditeitsmassa	5	7	8	6 ⁴⁾	8	9	9	8	9	13	—
Spaartegoeden	4	4	4	3 ⁴⁾	3	4	6	6	6	8	—
Verstrekt consumptief krediet	11	14	7	7	6	5	9	10	15	3	—
Rente (in %)											
Voorschotrente	5,2	2,5	2,8	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75
Daggeldrente	5,7	3,1	3,2	3,4	3,2	3,2	3,0	3,2	2,8	3,1	3,1
Rendement op staatsobligaties	6,7	5,2	4,5	4,8	4,8	4,4	4,1	4,2	3,9	3,7	3,8
Hypotheekrente	7,4	5,8	5,6	5,8	5,6	5,5	5,3	5,3	5,2	5,2	—

¹⁾ Weging 1995.

³⁾ Driemaandsgemiddelden opgenomen onder de middelste maand.
.. = gegevens zijn (nog) niet beschikbaar.

²⁾ Saldo van positieve en negatieve antwoorden in procenten van het totaal.

⁴⁾ Reeksbreuk.

Consumentenprijsindex, alle huishoudens (1995=100)

Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor

	Weging 1995 (%)	1996	1997	1998	1997				1998			
					1 ^e kw.	2 ^e kw.	3 ^e kw.	4 ^e kw.	1 ^e kw.	2 ^e kw.	3 ^e kw.	4 ^e kw.
Totaal	100,0	2,0	2,2	2,0	2,0	1,9	2,4	2,4	2,1	2,2	1,8	1,8
Voedingsmiddelen en alcoholvrije dranken	13,7	-0,1	1,6	2,2	0,3	0,4	2,7	3,1	2,0	2,9	2,1	1,9
Alcoholhoudende dranken en tabak	4,0	1,6	2,8	3,5	2,1	3,5	3,0	2,4	3,6	2,9	2,9	4,8
Kleding en schoeisel	6,1	0,9	0,3	2,8	0,4	-0,6	0,3	1,2	2,9	3,5	3,3	1,3
Huisvesting, water, elektriciteit en gas	26,8	4,6	4,5	3,1	4,5	4,6	4,5	4,4	3,8	3,7	2,5	2,5
Stoffering en huishoudelijke apparaten	8,0	0,1	-0,1	1,4	-0,1	-0,2	-0,1	-0,1	0,8	1,2	1,5	2,0
Gezondheid	0,5	1,6	2,2	0,4	2,4	3,3	1,7	1,4	1,5	0,1	-0,1	0,0
Vervoer	10,7	1,2	2,0	0,3	1,7	0,7	3,3	2,4	1,3	1,6	-0,8	-1,0
Communicatie	1,9	8,7	0,4	0,9	0,5	0,4	0,3	0,1	-0,2	-0,1	1,6	2,4
Recreatie en cultuur	11,3	0,1	1,0	1,0	0,6	0,8	1,2	1,6	1,3	0,9	0,9	0,8
Onderwijs	0,4	2,2	2,5	2,9	2,5	2,5	2,3	2,7	2,9	2,9	2,9	2,7
Hotels, cafe's en restaurants	5,5	2,4	2,4	1,8	2,4	2,2	2,5	2,4	2,6	1,5	1,4	1,8
Diverse goederen en diensten	6,3	0,5	0,7	1,2	0,3	0,6	0,9	1,2	0,9	1,0	1,3	1,4
Consumptiegoebn. belas. en overheids. diensten	4,8	4,1	1,1	1,5	4,1	3,4	-1,4	-1,7	-1,2	-0,5	4,2	4,1

In- en uitvoer van goederen: groei 1998 afgenomen

Vergeleken met het voorgaande jaar geeft de handel van goederen met het buitenland over 1998 teruglopende groeicijfers te zien. De waarde van de ingevoerde goederen is vorig jaar ten opzichte van 1997 met 5% gestegen tot 365 miljard gulden. De uitvoer steeg met 4% en bereikte daarmee een waarde van 393 miljard gulden. De groeicijfers over 1997 bedroegen voor de invoer 13% en voor de uitvoer 11%. Het jaarcijfer over 1998 verhuut dat de stijging in de loop van het jaar fors is teruggefallen. In de eerste helft van het jaar nam de invoer met 9% toe; de waardemutatie van de uitvoer was 8% (dit steeds vergeleken met de overeenkomstige periode een jaar eerder). In het derde kwartaal nam het groeicijfer van de import af tot 4%. De export nam in dit trimester met een bescheiden 3% toe. De waarde van zowel de invoer als die van de uitvoer lag in het vierde kwartaal onder die van de overeenkomstige periode een jaar eerder. De invoer kromp met 0,3%, de uitvoer nam met 2% af. Prijsdalingen zijn een voornaam oorzak van de afnemende waardecijfers, maar ook de volumegroei is afgenomen.

Bij de handel met de EU-lidstaten valt op dat zowel de invoer als de uitvoer met de relatief kleine handelspartners meer dan gemiddeld toenam. De invloed van de financiële crisis in Oost-Azië op de buitenlandse goederenhandel is aanzienlijk. De uitvoer naar deze landen daalde vorig jaar met 16%. De invoer uit Oost-Azië is daarentegen met 26% gestegen. Het aandeel van de invoer uit deze landen (15%) is aanzienlijk groter dan de uitvoerquote (4%). Ongerekend de invoer uit Oost-Azië zou de totale Nederlandse invoergroei niet 5%, maar een schrale 2% hebben bedragen.

Zakelijke dienstverlening: positief gestemd

Uit de Conjunctuurtest in de zakelijke dienstverlening blijkt dat per saldo 40% van de geënquêteerde ondernemers in het vierde kwartaal van vorig jaar hun omzet zagen stijgen in vergelijking met het voorgaande kwartaal. Met name in de informatietechnologie branche werden goede zaken gedaan: twee van de drie IT-ondernemers realiseerden een grotere omzet dan in het derde kwartaal van vorig jaar. Van alle ondervraagde ondernemers in de zakelijke dienstverlening verwacht 39 procent in het eerste kwartaal van dit jaar een extra beroep te doen op de arbeidsmarkt. Slechts acht procent verwacht een vermindering van de personeelssterkte. Ook hier is het optimisme in de IT-branche het grootst. Bijna tweederde van de ondernemers verwacht meer personeel in te gaan zetten, terwijl maar twee procent op een vermindering van het personeel rekent.

Consumentenvertrouwen: nagenoeg stabiel

Het vertrouwen van de consument in de ontwikkelingen van de Nederlandse conjunctuur blijft in maart nagenoeg op hetzelfde niveau als in de voorgaande twee maanden. Op de vijf vragen die aan de indicator ten grondslag liggen, worden in maart per saldo 7% meer positieve dan negatieve antwoorden gegeven. In januari en februari was dit respectievelijk 8% en 6%. De deelindicator van de koopbereidheid vat de antwoorden samen op de twee vragen naar de eigen financiële situatie en het oordeel of de tijd gunstig wordt geacht grote aankopen te doen. In maart heeft deze indicator een waarde van 17; een punt hoger dan in de voorgaande maand. Dit cijfer verhuut echter de onderling grote verschillen in de beoordeling. De beantwoording

van de vragen naar de eigen financiële situatie geven een duidelijk afnemend saldo te zien. Deze dalingen worden meer dan goed gemaakt door het oordeel van de consumenten of de tijd gunstig is voor het doen van grote aankopen. Het aantal positieve antwoorden op deze vraag overtreft de negatieve met 34 procent-punt. Dit is tien punten meer dan in februari en het betekent het hoogste saldo van de laatste zeven maanden. Uit de bijzonder hoge consumptieve uitgaven aan duurzame goederen blijkt dat de consument de daad bij het woord voegt. De andere deelindicator, die van het economisch klimaat, verslechtert voor de zesde opeenvolgende maand. In maart overtreffen hier de negatieve antwoorden de positieve met 8%.

Faillissementen: verdere afname

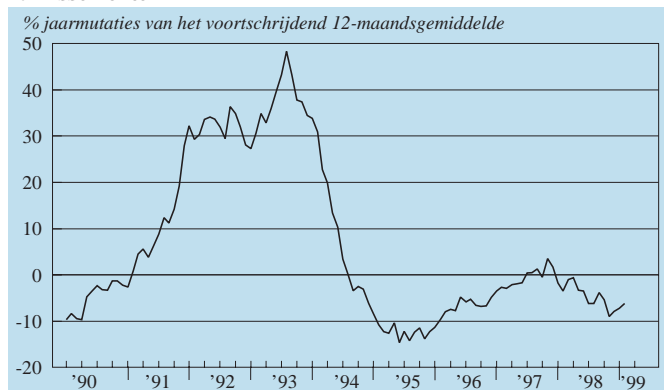
Het aantal uitgesproken faillissementen van bedrijven en instellingen (exclusief eenmanszaken) bedroeg in februari 203. In januari waren het er 152. Ontwikkelingen van maand tot maand zijn moeilijk te duiden. Het aantal zittingdagen van rechtbanken waarop faillissementen worden uitgesproken kan maandelijks fluctueren. Op langere termijn bezien daalt het aantal faillissementen sinds 1994 bijna voortdurend. De grootste daling deed zich voor in 1995 met 12,3%. De gemiddelde daling in 1998 (7,9%) zet zich in 1999 voort. In de eerste twee maanden van dit jaar daalde het aantal met gemiddeld 9,0%.

Rente: stabiel

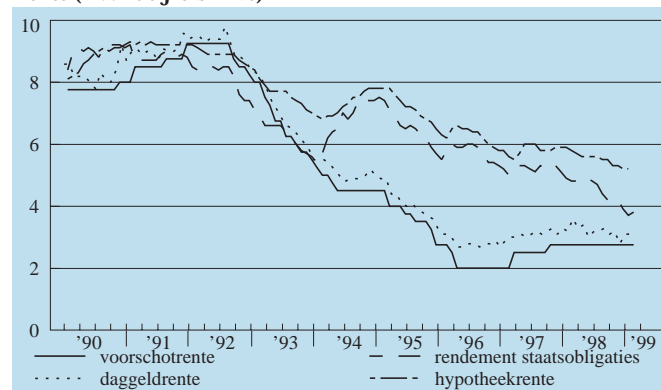
In februari zijn de maandcijfers van de indicatoren voor de rente stabiel vergeleken met het niveau van januari. Er zijn vier belangrijke indicatoren voor de rente. Hoewel deze indicatoren elk betrekking hebben op een specifiek soort leningen, correleren hun tijdsontwikkelingen sterk met elkaar. Alle vier indicatoren dalen sinds 1993, behoudens enkele incidentele onderbrekingen.

De voorschotrente was het rentetarief van De Nederlandsche Bank waartegen commerciële banken in beperkte mate voorschotten mochten opnemen bij financiële krapte. Na het in werking treden van de 'Wet vervanging Referentierentes' op 1 januari 1999 is de voorschotrente formeel vervallen. De vaste voorschotrente wordt opgevolgd door de depositorente van de Europese Centrale Bank, vermeerderd met 0,75 procentpunt. De daggeldrente is het rentetarief voor kortlopende commerciële kredieten tussen banken. Sinds 1996 schommelt deze indicator rond de drie procent. Een belangrijke indicator voor de lange rente is het rendement op staatsobligaties. Het niveau van deze indicator ligt hoger dan dat van de voorschot- en de daggeldrente, omdat onzekerheidsmarges met betrekking tot de toekomst in de lange rente zijn verdisconteerd. Sinds 1995 daalt het rendement op staatsobligaties. In februari van dit jaar steeg het maandcijfer met 0,1% ten opzichte van het niveau in januari, maar in de eerste weken van maart is weer een afnemende trend zichtbaar. Een laatste indicator voor de rentestand is de hypotheekrente. Net als de lange rente is de hypotheekrente de laatste jaren fors gedaald. In februari kwam deze trend voorlopig tot stilstand. Enkele grote banken besloten op 5 maart de hypotheekrente te verhogen. Een interessante ontwikkeling is dat de lange rente, en in mindere mate de hypotheekrente, sinds 1998 het niveau van de korte rente nadert. Dit kan samenhangen met onder andere de relatief lage inflatieverwachtingen, een toegenomen begrotingsdiscipline door de overheid en een toenemende internationalisering van de kapitaalmarkt.

Faillissementen

Rente (maandcijfers in %)

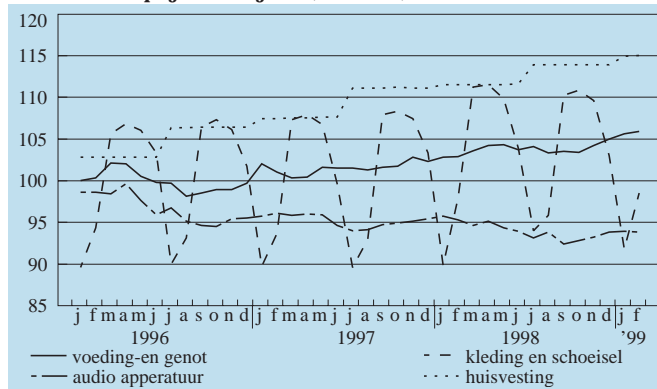
● De prijsontwikkeling van een aantal artikelgroepen

De inflatie is een belangrijke grootheid in de economie. Deze heeft bijvoorbeeld invloed op de rentestand, die weer gevolgen kan hebben voor de reële economie. De ontwikkeling van het consumentenprijsindexcijfer is de meest gebruikte indicator voor de inflatie. Sinds 1995 schommelt het maandcijfer van deze index rond de 2,0%.

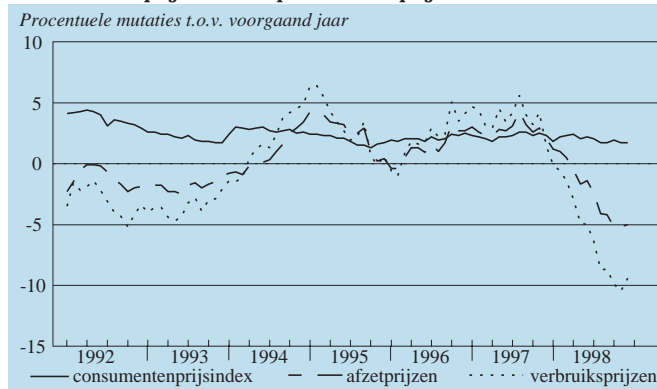
Het totaalcijfer maskeert de verschillen in prijsontwikkeling tussen artikelgroepen. Deze verschillen kunnen worden geïllustreerd door de ontwikkeling van het prijsindexcijfer van een aantal indicatief gekozen artikelgroepen. De kosten van huisvesting, water, gas en elektriciteit zijn de afgelopen drie jaar fors in prijs gestegen. Dit is belangrijk voor het totale consumentenprijsindexcijfer omdat deze groep meer dan een kwart van de totale bestedingen door gezinnen uitmaakt. De jaarlijkse huurverhogingen in juli zijn duidelijk zichtbaar. Verschillend hiervan is het prijsverloop in de categorie kleding en schoeisel. Deze groep weegt voor zo'n 6% mee. Hier ligt de prijs in bepaalde maanden structureel lager dan in de rest van het jaar. Seizoensinvloeden spelen ook een rol in de artikelgroep voeding en alcoholvrije dranken (met een aandeel van 14%). Deze groep bevat onder andere koffie en groenten, die doordat de oogst afhangt van weersinvloeden, per jaar erg sterk in prijs kunnen variëren. Een duidelijke prijsdaling is de afgelopen drie jaar waar te nemen voor de audiovisuele apparatuur.

Ondanks de aanhoudende hoogconjunctuur van de afgelopen jaren is de inflatie in Nederland relatief beperkt gebleven. Algemeen gesproken wordt inflatie, al dan niet via monetaire prikkels, veroorzaakt door een excessieve vraag of door een stijging van de productiekosten die wordt doorberekend in de prijzen. De producentenprijzen geven een indicatie voor de productiekosten. Deze prijzen zijn in 1998 sterk gedaald, vooral onder invloed van de lage grondstofprijzen.

Consumentenprijsindexcijfers (1995=100)

Consumentenprijsindex en producentenprijzen industrie

INTERNATIONALE ONTWIKKELINGEN

- Producentenvertrouwen
- Consumentenvertrouwen

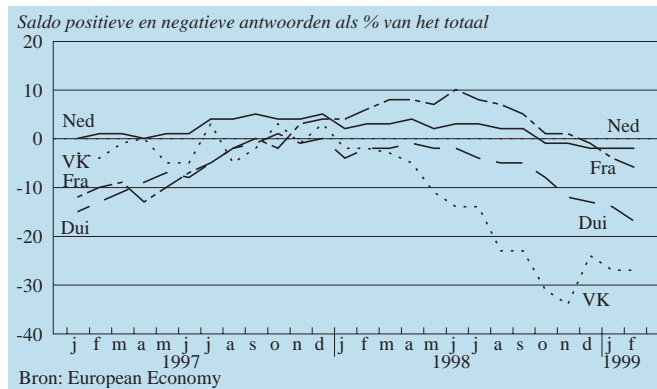
Het vertrouwen van de producenten, binnen de Europese Unie (EU) als geheel, in de toekomstige economische ontwikkelingen neemt aanzienlijk af. In het laatste halfjaar van 1998 en in januari en februari van dit jaar daalde het producentenvertrouwen met maar liefst 12 procentpunten. De stemmingsindicator van de ondernemers in de industrie laat in Nederland een vrij stabiel beeld zien ¹⁾. Sinds oktober 1998 is het saldo van positieve en negatieve antwoorden weliswaar licht negatief, maar verandert nauwelijks. In het Verenigd Koninkrijk (VK) is de stemming onder de ondernemers over de komende economische ontwikkelingen sinds juli 1998 aanzienlijk verslechterd. Tekenend van herstel zijn daar nog niet waarneembaar. In het eerste halfjaar van 1998 leek het erop dat de Duitse ondernemers de toekomst met wat meer vertrouwen tegemoet zagen. De laatste maanden is de stemming weer duidelijk in mineur.

De ontwikkeling van het consumentenvertrouwen laat voor de hierboven genoemde landen en de EU in zijn geheel een enigszins contrair beeld zien. Het vertrouwen van de Nederlandse consument in de conjunctuur steeg in het eerste halfjaar van 1998 met 7 procentpunten. Sindsdien heeft zich een vrij forse daling voorgedaan, tot en met februari 1999, met 13 procentpunten. Binnen de EU in zijn geheel steeg het consumentenvertrouwen in dezelfde periodes telkens met 4 procentpunten. De consumenten in Frankrijk en Duitsland worden in de loop van 1998 en 1999 geleidelijk optimistischer. In het VK bleef het niveau van het consumentenvertrouwen in het eerste halfjaar vrijwel gelijk. Tussen juni en juli nam het vertrouwen af met 4 procentpunten.

Van juli 1998 op februari 1999 veranderde de kijk van de consument op de conjunctuur niet. In de tussenliggende maanden traden er wel fluctuaties op in het sentiment van de Britse consument.

¹⁾ Bij een internationale vergelijking kunnen de uitkomsten, door bijvoorbeeld de gebruikte seizoensschakeling, wat afwijken van de nationale cijfers.

Producentenvertrouwen

Consumentenvertrouwen

